

Alkohol, Narkotika, Doping, Tobak och nikotin samt Spel om pengar (ANDTS)

En samlad strategi och handlingsplan
för Österåkers kommun 2022-2026

Österåkers kommuns styrdokument

Datum för antagande: 2022-09-19 § 5:8

Diarienummer: KS 2022/0182

Antagen av: Kommunfullmäktige

Dokumentansvarig: Säkerhet- och trygghetsavdelningen

Inledning

Österåkers kommuns styrdokument i arbetet mot alkohol, narkotika, doping, tobak och nikotin samt spel om pengar (ANDTS) har sin grund i regeringens nya nationella strategi ”En förnyad strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, doping, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021-2025”.

Styrdokumentet syftar till att vara vägledande samt att skapa systematik och kontinuitet i ANDTS-arbetet i Österåkers kommun.

Vision för ANDTS-arbetet

Ett Österåker fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol, spel om pengar och tobaks- och nikotinprodukter. Nollvisionen ska vara vägledande i kommunens arbete. ANDTS-arbetet i Österåkers kommun ska utgå från en jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv samt barn- och ungdomsperspektiv och ha fokus på särskilt sårbara grupper.

Samverkan

Kommunens ansvar inom ANDTS är att samordna det kommunala drogförebyggande arbetet. Detta innebär att kommunen ansvarar för att det finns förutsättningar och en vilja att bedriva ett främjande och förebyggande förvaltningsöverskridande arbete inom kommunen och att samverka med relevanta externa aktörer som exempelvis polis, bostadsbolag, näringsliv och civilsamhället. Kommunen ska även samverka på regional och nationell nivå. På den regionala nivån samverkar kommunen främst med Länsstyrelsen som har det ANDTS-samordnande ansvaret på regional nivå. På nationell nivå samverkar kommunen med myndigheter såsom Folkhälsomyndigheten.

Samverkan på individnivå mellan skola, socialtjänst, fritid och polis ska ske så långt som möjligt med hänsyn till sekretesslagstiftningen.

Den nationella strategin

I propositionen för den nya nationella strategin föreslås ett övergripande mål för ANDTS-arbetet:

Ett samhälle fritt från narkotika och doping med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och spel om pengar samt ett minskat bruk av tobaks- och nikotinprodukter.

De tidigare sex fastställda mål har utökats med ytterligare ett mål för att skydda barn och unga.

De sju huvudmålen för ANDTS-arbetet är:

1. Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.
2. Barn och unga ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar.
3. Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska succesivt minska.
4. Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska succesivt minska.
5. Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.
6. Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.
7. En folkhälsobaserad syn på ANDTS inom EU och internationellt.

Samband mellan olika beroenden

Det förebyggande ANDTS-arbetet behöver bedrivas tvärssektoriellt och ska samordnas med förebyggande insatser inom andra relevanta områden såsom psykisk hälsa, suicidprevention, våldsprevention samt ett bredare brottsförebyggande arbete. Avseende dopning är gymnastik en angelägen samarbetspart och en viktig arena att arbeta förebyggande på. Särskilt fokus bör läggas på barn och unga, som enligt Folkhälsomyndigheten står för den största användningen av narkotika i samhället

Det är vanligt att riskabla alkoholvanor, narkotikaanvändning, tobaksbruk och riskabla spelvanor beskrivs som av varandra oberoende problem. Det finns självfallet människor som enbart drabbas av en typ av beroende. Statistik från Folkhälsomyndigheten visar dock att det finns många samband mellan problemområdena och blandberoende förekommer i många fall. Exempelvis har personer med riskabla alkoholvanor en betydligt högre risk att ha använt cannabis de senaste tolv månaderna, en högre risk att ha riskabla spelvanor, och högre risk att vara daglig rökare eller snusare jämfört med personer som inte har riskabla alkoholvanor. Det finns liknande samband för personer som använder tobak dagligen och för personer med riskabla spelvanor. Sambanden är också tydliga för personer som använt cannabis de senaste tolv månaderna.

Att det finns tydliga samband mellan alkohol, tobak, narkotika och spel tyder på att det ofta är samma riskgrupper för flera av dessa beroendeskapande levnadsvanor samt att det kan finnas gemensamma risk- och skyddsfaktorer som ligger till grund. Det förebyggande och hälsofrämjande arbetet kan

följaktligen med fördel dra nytta av ett samlat grepp mot alkohol, tobak, narkotika och nikotin, dopning och spel om pengar.

Forskningen har visat på tydligt samband mellan alkohol och våld, både i offentlig miljö och för våld i nära relationer. Personer som har ett spelmissbruk är också överrepresenterade när det gäller att utsätta, eller själv utsättas, för våld i nära relationer.

Jämlikhet- och jämställdhetsperspektiv

Den nya nationella ANDTS-strategin uppger att utgångspunkten för arbetet bör vara ett jämlikhet- och jämställdhetsperspektiv samt ett barn- och ungdomsperspektiv. Ett jämlikhet- och jämställdhetsperspektiv innebär att alla människor ska ha samma förutsättningar, respekt och lika värde oavsett, kön, ålder, socioekonomisk tillhörighet, etnisk bakgrund, boendeort etc. Att beakta faktorer som kön, ålder, socioekonomisk tillhörighet och boendeort är synnerligen viktigt eftersom dessa faktorer har en avgörande betydelse för effekten av det förebyggande arbetet.

Barn- och ungdomsperspektiv

Barn- och ungdomsperspektivet innebär att ett förebyggande arbete ska bedrivas speciellt mot barn och ungdomar, i miljöer såsom hemmet, skolan, fritidsgårdarna och inom föreningar. Forskning och undersökningar konstaterar att preventiva åtgärder mot barn och unga är mer kostnadseffektivt och skapar bättre och mer effektiva insatser jämfört med ett arbete som endast fokuserar på vuxna.

Särskilt sårbara grupper

Det finns i samhället särskilt sårbara grupper som ofta osynliggörs och därför särskilt lyfts upp i den nationella strategin för att uppmärksammas och involveras i kommunens ANDTS-arbete.

Vanligt är att det förekommer samsjuklighet som en kombination av riskbruk eller missbruk med psykisk ohälsa och/eller olika neuropsykiatriska diagnoser. Detta är en särskilt utsatt grupp som behöver prioriteras i det drogförebyggande arbetet men även när det gäller insatser och behandling.

Det finns även en stark koppling mellan HBTQI personer och riskbruk samt psykisk ohälsa som ska tas i beaktande när det gäller ANDTS-arbetet.

Unga män är överrepresenterade när det gäller doping samt narkotikadödlighet.

Riskbruk av alkohol har ökat bland äldre kvinnor medan den har minskat bland yngre män. Äldre människor i åldern 65-75 år, konsumerar alltmer alkohol vilket innebär ett ökat antal riskkonsumenter i högre åldrar vilket visat sig vara särskilt påtagligt när det gäller äldre kvinnor. Kvinnor i missbruk som utsätts för våld är ytterligare en särskilt sårbar grupp som ofta osynliggörs i samhället och behöver prioriteras i kommunens ANDTS-arbete.

Handlingsplan

Den vision som slagits fast i ANDTS-strategin ska tillsammans med kommunens sju inriktningsmål vara vägledande för kommunens ANDTS-arbete. Särskilt fokus ska ligga på det främjande och förebyggande arbetet riktat mot barn, unga och unga vuxna.

1. Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och spel om pengar ska minska i Österåker.

Kommunen ska i samarbete med polisen verka för att tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och spel om pengar ska minska i kommunen. Detta kommer att ske dels genom tillsyn, men även genom framtagande av aktuella lägesbilder för gemensamma förebyggande insatser och kontroll av det offentliga rummet där alkohol och narkotika förekommer.

2. Barn och unga i Österåker ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar.

Kommunens skolor ska bryta ned den övergripande handlingsplanen till sin egen verksamhet. Arenor där barn och unga vistas ska hållas fria från alkohol och narkotika. Viktiga arenor är bland annat förskolegårdar, skolor och fritidsgårdar. Användandet av hundar för sök av narkotika kommer därför att användas regelbundet i arbetet mot narkotika i det offentliga rummet där barn och unga kan tänkas befinna sig.

Alla som arbetar med barn och unga har en skyldighet att anmäla oro för barn och ungdom till socialförvaltningen om sådan oro finns om att barnet är utsatt för alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och/eller spel om pengar.

Föräldrar och andra viktiga vuxna kommer årligen att erbjudas en föreläsning om lägesbild samt vart vända sig om oro finns för att ens ungdom har kommit i kontakt med alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och/eller spel om pengar.

3. Antalet barn och unga i Österåker som börjar använda narkotika, dopningsmedel, tobak, spel om pengar eller debuterar tidigt med alkohol ska succesivt minska.

Föräldrarollen ska stärkas genom att föräldrar eller andra viktiga vuxna runt barn och unga ska kontinuerligt erbjudas ABC-träffar.

Skolorna och elevhälsan ska aktivt arbeta främjande och förebyggande i skolorna för att antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel, tobak, spel om pengar eller debuterar tidigt med alkohol ska succesivt minska.

Pax i skolan ska fortsätta implementeras i kommunens samtliga lågstadieskolor. Pax i skolan är olika verktyg som syftar till att skapa studiero, trygghet och glädje i ett klassrum. Långtidsutvärderingar av Pax i skolan har visat på minskad antisocial utveckling hos de individer som hade Pax i skolan under skolgången.

Tio goda vanor ska fortsätta spridas i kommunens skolor. Arbetet med Tio goda vanor är forsknings- och evidensbaserat koncept från Sahlgrenska neuroavdelning, som ett sätt att uppnå en sund hjärnhälsa. Konceptet kan implementeras via skolan, idrottsföreningar och allmänna föreläsningar för alla kommuninvånare. Vinsten blir att vanor diskuteras i många olika forum och blir därmed lättare att ta till sig och få in de olika vanorna på ett naturligt sätt i vardagen.

En organiserad fritid för barn och unga har en stor positiv inverkan på deras välmående och är en skyddsfaktor mot normbrytande beteende. Av den anledningen är det av vikt att barn och unga får tillgång till organiserade aktiviteter som ger dem en meningsfull fritid vilket kan senarelägga debut och förhindra missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar. Särskilt bör detta uppmärksammas för de mest utsatta barn och unga i samhället. Fritidsgårdarnas organiserade aktiviteter och fältgruppens insatser har här en viktig roll att fylla, likaså civilsamhället.

Kommunen ser regelbundet över de bidrag som stöttar ideella föreningar så att de kan utvecklas till stöd för både förening och kommuninvånare. Det så kallade inkluderingsbidraget är ett exempel på bidrag som kan stötta föreningslivet i att ge fler möjlighet till meningsfull fritid.

Socialtjänsten ska tillsammans med skola och hälso- och sjukvården verka för att tidigt upptäcka barn med tecken på neuropsykiatriska diagnoser för särskilt stöd och vid behov, även neuropsykiatrisk utredning. Studier visar på ett sammanband mellan neuropsykiatrisk diagnos, psykisk ohälsa och riskbruk/missbruk. Samsjuklighet försvårar vård och behandling och därav vikten av tidig upptäckt. Dessa barn och unga ska i ett tidigt skede få det stöd de är i behov av för att klara målen i skolan, då uppnådda mål i skolan är en skyddsfaktor mot normbrytande beteende i framtiden. Tidiga och samordnade insatser kan också bidra till att förebygga kriminalitet, normbrytande beteende och brottsutsatthet bland barn och unga. Att uppmärksamma barn som tidigt visar tecken på normbrytande beteende är en viktig uppgift för att förebygga missbruk eller beroende i vuxen ålder.

4. **Antalet invånare i Österåker som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel tobak eller spel om pengar ska succesivt minska.**

Tillgång till stöd och behandling ska vara lättillgänglig och anpassad till individens behov. Socialtjänsten har ett ansvar att erbjuda detta i nära samarbete med hälso- och sjukvården. Behandlingen ska vara förenlig med kraven på evidensbaserad vård, beprövad erfarenhet och skademinimering. Viktigt är att särskilt sårbara grupper uppmärksammas och ges stöd. Anhörigstöd ska finnas lättillgänglig för de anhöriga som är i behov av det.

5. Invånare i Österåker med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.

Tillgång till stöd och behandling ska vara lättillgänglig och anpassad till individens behov. Socialtjänsten har ett ansvar att erbjuda detta i nära samarbete med hälso- och sjukvården. Behandlingen ska vara förenlig med kraven på evidensbaserad vård, beprövad erfarenhet och skademinimering. Viktigt är att särskilt sårbara grupper uppmärksammas och ges stöd. Anhörigstöd ska finnas lättillgänglig för de anhöriga som är i behov av det.

6. Antalet invånare i Österåker som dör och skadas på grund av eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak eller spel om pengar ska minska.

Forskning visar att unga män är särskilt utsatta när det gäller för tidig död som är narkotikarelaterad. Med anledning av detta ska särskilt fokus i det förebyggande arbetet vara att nå unga vuxna på gymmen i det dopingförebyggande arbetet. *100% ren hårdträning* är en metod där kommun och polis samverkar med gymanläggningar om dopingfria gym. Metoden innehåller även särskilda förebyggande insatser riktade till målgruppen. Kopplingen neuropsykiatrisk funktionshinder, psykisk ohälsa och riskbruk/missbruk ska också särskilt uppmärksammas i det förebyggande arbetet. Detta ska även uppmärksammas när det gäller behandling då ett helhetsgrepp behöver tas om individens behov av vård och behandling.

7. Österåker ska följa Folkhälsomyndighetens och Länsstyrelsens direktiv och riktlinjer för att skapa en kontinuitet och samsyn inom ANDTS-arbete på nationell, regional och lokalnivå.

Kommunens ANDTS-samordnare ska omvärldsbevaka och delta i läns- och regionsövergripande samverkan för att hålla Österåkers kommuns styrdokument uppdaterade och aktuella.

Uppföljning/Utvärdering

Handlingsplanen ska följas upp årligen inom ramen för ordinarie styrning under Kommunfullmäktiges inriktningsmål *Österåkers kommun ska ha en trygg miljö.*

Handlingsplanen gäller under perioden 2022-2026, men kan revideras och uppdateras innan dess om behov finns.

Källor

Centralförbund för Alkohol- och Narkotikaupplysning. CAN Rapport 209.
Sundin, E. (red). *Användning och beroendeproblem av alkohol, narkotika och tobak En studie med fokus på år 2021 i Sverige* C.A.N rapport (2022-04-01)

Folkhälsomyndigheten.se *Livsvillkor, levnadsvanor ANDTS*.

FHM livsvillkor-levnadsvanor-ANDTS (2022-04-14).

Regeringens proposition 2020/21:132. *En förnyad strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025*.
Regeringens samlade strategi 2021-2025 (2022-04-01)

Folkhälsomyndigheten. (2020) *Hälsoekonomiska utvärderingar av förebyggande insatser inom områdena alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar (ANDTS)*
Litteraturöversikt om kostnadseffektivitet.

FHM rapport (2022-05-07)

Prodis. 100 % ren hårdträning.
<https://www.renhardtraning.com/>